

Avram Iancu (piesă istorică)

Av. Dr. Pașcu BALACI

Moto: Ridicat-am ochii mei la munți, de unde va veni ajutorul meu (Psalmul 120, 1)

Dramatis personae

Avram Iancu**Ioan Dragoș**, deputat de Beiuș în Dieta maghiară, în chip de stafie*(Pe prispa casei brutarului Lieber din Baia de Criș în seara zilei de 10 septembrie 1872).***Ioan Dragoș:** Ce mai faci, Iancule ?

Avram Iancu: Eu... Eu nu sunt Iancu, sunt numai umbra lui... Iancu a murit!

Ioan Dragoș: *Iancu a murit?* zici. Nici pomeneală! Eu te văd viu aici pe prispa casei brutarului din Baia de Criș în această frumoasă seară de septembrie. O lună care ne aduce aminte cu blândețe de apusul vieții... Dar, tu, Iancule, trăiești, chiar dacă spui că ai murit. În schimb, eu, deși am murit cu adevărat, iată, eu trăiesc... Dar sub chip de strigoi, de stafie, de nălucă... Nu pot să mor, Iancule, nu pot să mor, asta-i ! Nu pot să-mi aflu liniștea în vreun țintirim. Cutreier ca un strigoi toți munții aceștia unde am venit să-i împac pe românii din Țara Moților cu trupele maghiare în primăvara anului 1849. Îți mai aduci tu, aminte de mine, Iancule ?

Avram Iancu: Cum să nu-mi aduc aminte? Ești Ioan Dragoș, ai fost deputat de Beiuș în Dieta de la Dobrițin a lui Kossuth. Parlamentul din Dobrițin a avut mai mulți deputați români. Cu ei a discutat Kossuth de mai multe ori pentru o apropiere româno-maghiară. Iar guvernul ungar a ales dintre deputații români Alexandru Buda, Sigismund Papp și Ioan Dragoș, chiar pe tine, pe Ioan Dragoș.

Ioan Dragoș: Mă bucur că ți-ai adus aminte de mine.

Avram Iancu: Cum să nu, frate Dragoș. Eu am încercat din răspuțeri să te scap de la moarte. Am dat poruncă tribunilor Todor Tioc și Ioan Corcheșiu să te caute prin Abrud și nimeni să nu-ți facă vreun rău. Dar nu am am reușit să te scap de la pieire. Mânia moților a fost de nebiruit.

Ioan Dragoș: Oamenii care au năvălit atunci peste mine au greșit. Suntem amândoi avocați, nu-i așa? Trebuia să fiu judecat, nu ucis pe loc. Eram, totuși, un român de-al lor și un sol *cu un mesaj de pace*. Am fost foarte aproape de momentul în care să aduc pacea între moții tăi și honvezii din armata lui Kossuth.

Avram Iancu (cu imputare): Ioane, ce fel de sol ai fost tu?**Ioan Dragoș:** Nu înțeleg.**Avram Iancu:** Un sol nu poartă asupra lui ce ai purtat tu.**Ioan Dragoș:** Ce am purtat eu, Iancule ?

Avram Iancu: Ce ai purtat ? Bani ! Când te-au percheziționat lăncierii mei, după ce au năvălit pe neașteptate trupele lui Hatvani în Abrud, încalcând armistițiul, ei, lăncierii mei ți-au găsit în bagaje 325 de galbeni. Banii aceia găsiți în ziua de 10 mai 1849 erau o avere...

Ioan Dragoș : Așa este, frate Iancule. Nu am ascuns faptul că am avut bani asupra mea. Erau pentru a-i folosi numai *in extremis* în situația în care nu-i conving prin cuvântul meu de român și de mediator pe lăncierii tăi să se împace cu ungurii.

Avram Iancu: Să se împace cu ungurii ?

Ioan Dragoș: Desigur. Și tu ai lăsat o cale liberă pentru împăcarea ungurilor cu românii. Eu am avut mare încredere în revoluția care a cuprins toată Europa, de la Paris până la Iași și București. Iar ultimele focuri care au ars pe altarul libertății europene au fost aici în Transilvania și în Crișana, la Șiria. De ce nu m-aș fi încrezut în unguri, dacă ei s-au ridicat la luptă pentru libertate?

Avram Iancu: Și eu am avut încredere în revoluție, frate Dragoș. În dimineața zilei de 28 martie 1848, pe vremea când mă pregăteam să-mi iau diploma de avocat, am auzit în Târgu Mureș strigătul fremătător din partea ungurilor și a secuilor: EGYESULÉS VAGY HALÁL! (UNIUNE SAU MOARTE) M-am înfiorat. Uniunea Ardealului cu Ungaria sau moartea !¹ Iar noi, românii ? Ce rol ni se rezerva nouă, românilor, în aceasta uniune ? Dintr-o dată, aflam că prin revoluție ne vom schimba soarta, ne vom schimba stăpânii, ne vom schimba domnii. *Schimbarea domnilor este bucuria nebunilor*, se spune în popor . Urma ca noi să schimbăm pe austrieci cu ungurii. Am cugetat în sufletul meu: *Or fi mai buni ungurii decât austriecii, fiindcă ungurii au fost împilați de către habsburgi ? Și să ne schimbăm stăpânii ?* Era prea puțin pentru noi. Înainte de toate, noi trebuia să vorbim în numele nostru, să fim proprii noștri stăpâni în propriul nostru teritoriu. Și trebuia să o spunem noi, nu să vorbească alții în numele nostru. Iar noi am spus: *Nu uniune, ci recunoașterea națiunii române !* Am strigat: *Libertate fără naționalitate nu se poate !* Așa am gândit și așa am vorbit atunci, ascultat de alți canceliști și avocați români. Toți tinerii din Ardeal și Ungaria fierbeau de entuziasm. Am avut ocazia să-l cunosc și pe tânărul revoluționar Pal Vasvari.²

Ioan Dragoș: Pe Pal Vasvari ?

Avram Iancu: Da. Ne-am despărțit în termeni amiabili. El chiar mi-a spus: *Să ne întâlnim în Dieta din Pesta ca deputați !* Iar eu i-am răspuns deschis că dacă nu vom fi recunoscuți ca națiune, o să ne întâlnim mai degrabă pe câmpul de luptă! *Ei, bine, atunci acolo!* a răspuns el. Dar pe atunci glumeam veseli, consideram că nu vom ajunge să ne războim în asemenea hal!

Ioan Dragoș: La începutul revoluției, toate păreau bune și frumoase. Era *primăvara libertății* popoarelor din toate imperiile europene.

¹ În data de 30 mai 1848, ora 11, 45, dieta Transilvaniei de la Cluj a votat unirea Transilvaniei cu Ungaria, țări care au fost despărțite și care erau independente una față de cealaltă din anul 1540.

² Pál Vasvári, pe numele său adevărat Fejér Pál s-a născut în TiszaBüd (azi Tiszavasvari) , localitate în județul Szabolcs –Szatmar-Bereg din Ungaria în 14 iulie 1826 și a murit în 5 iulie 1849 la Mărișel, comună din județul Cluj. Tatăl lui, Fejér Pál a fost preot greco-catolic din Satu Mare. Pál Vasvári (Vasvári înseamnă în ungurește *cetate de fier*) s- a bucurat de o enormă popularitate pe timpul revoluției maghiare. Poetul Petöfi îl pomenește în scrierile sale pentru isprava de a fi confiscat o tiparniță și de a o fi pus în slujba revoluției maghiare. În 15 martie 1848 a fost în cafeneaua *Pilvax* împreună cu Jökai Mór și Petöfi Sandor care au avut un rol atât de mare în declanșarea revoluției maghiare. Ungaria întregă îl iubea și îl stima pe tânărul Vasvári, doamnele din Pesta i-au dăruit în semn de prețurie un inel de aur pe care era gravată data de *15 martie 1848*. Pentru deosebitul său talent oratoric a fost botezat *Demostene*, însuși Lajos Kossuth își teme popularitatea în fața acestui tânăr impetuos. Vasvári a declarat că ceea ce a greșit dieta din Cluj, va îndrepta dieta din Pesta, dar uniunea Transilvaniei cu Ungaria se va face, dacă nu altcum, atunci prin puterea armelor . A fost emisarul lui Kossuth Lajos în relația cu liderul croat Jelacici. În timpul luptelor din Munții Apuseni, Pál Vasvári a fost răpus pe platoul de la Mărișel (Fântânele) în 1849 de glonteale lui Simion Todea din Albac, un luptător din trupa tribunului Corcheș ce comanda lăncierii lui Avram Iancu. Tot atunci, Toader Gavrilă l-a străpuns cu lancea. Pál Vasvári a fost înmormântat la Fântânele (apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, roman istoric adaptat pentru film, Cluj, 1930, p.369.)

Avram Iancu: Da, o primăvară în care o dată cu florile au răsărit și o puzderie de promisiuni, atât în Ungaria, cât și în Ardeal. Ni s-a promis ieșirea din iobăgie și tratarea națiunii române pe picior de egalitate cu maghiarii, sașii și secuii. Toți eram entuziasmați fără măsură. La Târgu Mureș existau pe atunci în jur de 150 de avocați și canceliști, dintre care numai 30 erau români, precum Samuil Poruțiu, Ioan Pincu, Vasile Vespemianu care era cel mai înalt dintre noi toți, apoi Bota, Tordășianu, Ioan Mărgineanu, Tobiaș și Frâncu și Petru Roșca. Toți aveam pe atunci capetele înfierbântate, Dumnezeuul libertății popoarelor coborâse și în Ungaria și în Ardeal. Nicolae Bălcescu scria la Paris în gazeta *Revue de deux mondes* că Dacia și de la natură e creată pentru a forma o singură unitate politică.

Ioan Dragoș: Așa este, frate Iancule ! La câte secole se întâmplă o revoluție adevărată ? La câte secole ? Cu toții, am auzit atunci un imn al libertății , repede scris , fierbinte ca un fier încins și bătut pe o nicovală de om liber și stăpân la casa lui: *Ici e steagu-n mâna noastră /Fluturat de o dorință: /Două patrii una fie / Și ne-o duce-n biruință.*³ Frate Iancule, nu uita că sub drapelul lui Bocskai Istvan și Francisc Rakoczi au luptat contra asupririi multe naționalități, inclusiv românii, iar motivele românești și slave din cântecele kuruczilor sunt dovezi suficiente că mai multe naționalități au luptat alături de maghiari pentru libertatea generală.

Avram Iancu: Nu sunt un uituc și nu sunt nici nesimțitor, frate Dragoș, la ideea de libertate. Am citit și eu cu bucurie programul celor 12 puncte de la Pesta din 15 martie care prevedeau desființarea iobăgiei și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate și religie, lucru ce i-a atras aproape pe toți intelectualii români la idealurile revoluției maghiare.

Ioan Dragoș: George Bariț a spus că ziua de 15 martie 1848 a fost cea mai fericită zi din viața lui, iar tu, frate Iancule, personal ai spus ...

Avram Iancu: „Frați maghiari! În aceste două patrii-surori, de existență și viitor, maghiarul nu poate vorbi fără români, și nici românul fără maghiari”. Mai târziu, eu am scris tratatului de pace pe care l-a dus Golescu lui Kossuth care, la rândul lui, l-a făcut cunoscut generalului Iosif Bem care m-a invitat la o consfătuire, dar din pricina intrării rușilor în Ardeal, chemați în ajutorul Vienei de sașii din Brașov și Sibiu, întrevvedereea noastră a fost amânată. Iar frații noștri din Muntenia și din Moldova așteptau să ne ridicăm la luptă pentru drepturile noastre.

Ioan Dragoș: Care frați, frate Iancule ? Că eu nu știu.

³Poezia ocazională a fost scrisă de un tânăr pe nume Gheorghe Urhazy din Tg. Mureș sub influența revoluției din 15 martie 1848 din Pesta, avea în total 24 de rânduri și se cânta în Ardeal de către maghiari. În 1854 a fost corespondent de presă pe timpul războiului Crimeii. (apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, roman istoric adaptat pentru film, Cluj, 1930)

Avram Iancu: Frații noștri de peste munți, așteptau să izbândim noi, acolo unde au eșuat ei, să aprindem noi flăcările revoluției care se stinseseră demult la București și la Iași⁴.

Ioan Dragoș: București, Iași, dar a urmat apoi Budapesta... Cine nu știe pe dinafară poezia lui Petöfi ? *Cuțitu-n inima lui Lamberg, ștreang/ De gâtul lui Latour și, după rang, /Veni-vor și-alții. În sfârșit, învii/Popor al meu și faptele-ți sunt vii./ Dar asta încă nu-i fapta cea mare... / Trimiteți regii la spânzurătoare!*⁵

^{1 4} August Treboniu Laurian scria în data de 5 aprilie 1848 profesorului Bălășescu din Sibiu următoarele:

Ce faceți frate, pe acolo ? Di ce tăceți? Di ce șideți ? Acum e timpul. Adunați-vă, vorbiți, faceți cereri: la universitatea săsească, la guberniu, la dietă, la Curte. Să se adune Românii , să se unească între sine. Lege română, fără deosebire de uniți și neuniți. Cereți arhiepiscop românesc în Transilvania.Stricați unirea cu catolicii. Ocupați episcopiiile din Banat cu Români. Doi episcopi în Banat, unul la Arad, unul la Orade, unul la Cernăuți , doi în Transilvania, va să zică opt.Aceștia pot să aibă un arhiepiscop român. Cereți sobor universal român. Cereți independență națională română, deopotrivă cu cea ungurească, săcuiască și săsească. La dietă vedeți mai întâi să băgați cel puțin din fiecare scaun săsesc câte un deputat român. Legile, pe viitor, să se scrie și în limba română. Pentru Români să se puie la toate dicasteriile dregători români. Scrieți prin gazete. Acum nu mai este censură. Nu tăceți, că altminterea, Românii sunt pierduți. Adunați-vă cu miile: acum s-au slăbănogit legăturile despotice. Nu mai șadeți ! Sacrament ! De ce nu vă gândiți mai departe ? Porumbii nu vă cad fripți în gură. Uniti-vă întru voi, Români, nu mai fiți dezbinați! De ce sunteți așa de leneși ? Acum e timpul de a lucra. Dar dintre toate să nu treceți alegerea deputaților fără a băga câte un Român în fiecare județ săsesc. Fiți oameni !

Avram Iancu (cu tristețe): Frate Dragoș, lasă poeziile. Adu-ți aminte de crunta realitate ce a urmat după marele episod de înflăcărare revoluționară.

Ioan Dragoș: Ce vrei să spui ?

Avram Iancu: Că pe măsură ce timpul înainta, românii ardeleni s-au îndepărtat de revoluția ungară. De ce ? Kossuth Lajos, pornind de la ideea unei supremații maghiare, nu a vrut să acorde drepturi și românilor! De altfel, Kossuth a declarat că în Ungaria nouă poate exista numai o singură națiune politică – cea maghiară și că celelalte popoare nemaghiare sunt naționalități care se pot bucura de egalitate în fața legii și un anumit grad de autonomie în religie și învățământ, dar nu vor putea deveni niciodată națiune politică de sine stătătoare, întrucât acestea ar putea să destrame integritatea teritorială a Ungariei. Când am auzit că guvernul ungar nu recunoaște națiunea română, n-am mai stat pe gânduri. Am trecut de îndată la apărarea Ardealului. Am împărțit armata moșilor în legiuni, în fruntea fiecărei legiuni am pus un prefect, locțiitorul lui era un subprefect, 100 de sate formau o prefectură, legiunile se împărțeau în câte 12 triburi conduse de către tribuni și vicetribuni, 10 sate formau un trib, fiecare trib se împărțea în 10 companii, fiecare companie avea câte 100 de luptători în frunte cu un centurion, deci într-o legiune intrau cam 12 000 de soldați, fiecare legiune avea pe deasupra în jur de 1.000 de călăreți. Eu am fost ales prefect general, iar legiunea mea, *prima legio montana*, s-a numit *Legiunea Auraria Gemina*, după numele legiunii împăratului Traian. Asta a fost situația, frate Dragoș.

Ioan Dragoș: Îndrăsnesc să te întreb: nu cumva te-ai grăbit prea tare ?

⁵În 28 septembrie 1848, contele Lamberg a fost asasinat pe podul cu lanțuri de către budapeșteni. El fusese numit de către Viena în funcția de comandant suprem al trupelor imperiale din Ungaria și comisar regal cu puteri nelimitate în 22 sept 1848. După numai șase zile a fost ucis (n.a.)

Avram Iancu: Nu. Eram amenințați în ființa noastră națională și atunci am pus pumnul în pieptul furtunii ce venea către munții noștri. De aceea, frate Ioane, lasă tiradele revoluționare. Eu ți-aș da un sfat. Nu-ți repet cunoscuta maximă *Timeo Danaos et dona ferentes!*, (Mă tem de greci, chiar atunci când aduc daruri, n.r.), ci îți spun de-a dreptul: *Timeo Hungaros et dona ferentes!* Să te temi de unguri, chiar și când îți fac daruri. La început, darurile ungurești au fost libertatea, egalitatea, frățietatea, tustrele promise și pentru noi, pentru români. Dar au fost vorbe frumoase, goale lozinci în vânt. Atunci au recurs și la daruri mai concrete, la monede sunătoare, la cei 325 de galbeni, găsiți de moșii mei în bagajele tale la Abrud. Aurul nu era din munca ta onestă de avocat, frate Dragoș. Erau bani murdari, erau ochii dracului, erau galbenii guvernului lui Kossuth Lajos. M-ai înțeles?

Ioan Dragoș: Frate Iancule, *audiatur et altera pars!* (să fie audiată și cealaltă parte, lat., n.r.). Dă-mi voie să-ți spun acum și eu: De ce ai avut urechea înclinată numai spre Viena ? Ai uitat de zicala: *Ich liebe die Walachen, aber din Rumänen nicht* (Iubesc valahii, dar nu și pe români), a guvernatorului Ardealului, principele Schwarzenberg ? Adică, vezi, tu, iubesc pe valahii desculți și înapoiți, dar nu și pe românii emancipați. De ce ai avut și poate că încă mai ai încredere în imperiali ? Ai uitat oare de expresia *infidelitas habsburgica* (infidelitatea habsburgică, n.r.) învelită în mătasea steagului *schwarz-gelb* (negru-galben, n.r.)? Ai uitat cum ne-a tratat împăratul austriac pe noi, pe români ? Ai uitat oare cum l-a tratat împăratul de la Viena pe Horia ? În loc să-i mulțumească fiindcă a luptat împotriva grofilor antihabsburgici, l-a azvârlit pe Horia, în temnița de la Alba Iulia. De ce a uitat împăratul momentul când i-a spus lui Horia la Viena: *Thut ihr das!*, adică, *Faceți-o!* adică, *Faceți răscoală!* Horia a făcut o mare și puternică răscoală de a auzit toată Europa și a fost înainte de revoluția franceză și cu ce s-a ales Horia ? Spune-mi, Iancule mare, bravule tare, cu ce s-a ales Horia ? Cu frângerea trupului pe roată la Alba Iulia, alături de ortacul său Cloșca, fiindcă prietenul lor Crișan și-a luat singur viața în temnița cetății. Dar venind la vremuri mai apropiate, oare, tu în decembrie 1849 în târgul din Hălmagiu, îndemnat de nemți, nu ai strigat: *Să trăiască Împăratul ! Gott erhalte unsern Kaiser !*

Avram Iancu: Așa e! Am strigat: *Să trăiască Împăratul !*

Ioan Dragoș: Iar poporul din Hălmagiu ce a făcut, domnule Iancu? Ce a făcut ? Nu-mi răspunzi la întrebare. Ți-e rușine ? Am să-ți răspund eu. Poporul a tăcut. De ce a tăcut, Iancule? Poporul are un simț deosebit al cunoașterii, el știe cine îl iubește și cine nu. De câtă vreme a așteptat poporul român din

Ardeal , Patenta din Viena cu drepturile românilor? De foarte multă vreme. Dar degeaba a așteptat și mai așteaptă. La Viena s-a descoperit un proces verbal al unei ședințe de consiliu din timpul domniei împăratului Ferdinand a II-lea (1619-1635,n.r.) din care chiar eminența cenușie a Vienei , contele Metternich, citează o frază. Vrei s-o știi ?

Avram Iancu: Cum să nu ?

Ioan Dragoș: Dezbină și stăpânește, pe latinește *divide et impera*, să se ațâțe o confesiune împotriva celeilalte, să se asmută o naționalitate contra altei naționalități, să se provoace rebeliuni ale unor etnii contra altora, apoi țara să fie ocupată prin forța armelor (*manu militari*)... Dacă ai ținut cu împăratul de la Viena, de ce ai fost arestat în piața din Hălmagiu ? Pentru că te-ai săturat de împărat, ai criticat noul regim austriac absolutist condus de Bech , astfel că te-a arestat pe loc un subcomisar pe nume Fejervari în decembrie 1849... De ce te- a arestat, *Iancule mare, bravule tare* ?

Avram Iancu: Te rog să nu iei în răspăr cântecul acesta. Cu cântecul acesta pe buze, moșii mei se duceau la moarte, în bătaia puștilor ungurești.Uiți că după luptele din munți, m-am dus până la Viena pentru cauza noastră a românilor din Ardeal ?

Ioan Dragoș: Cum să uit, Iancule, cum să uit! Ai fost la Viena, dar nu ai primit decât cuvinte frumoase în audiența ta din februarie 1850. După ce l-ai salutat pe Kaiser în limba latină, el ți-a răspuns tot în latinește: *Lubenter accipio et gratulor!* , adică, *Primesc bucuros și te felicit!* apoi ți-a mai zis: *Multa fecerunt, valde multa fecerunt !* adică, *Au făcut multe, foarte multe!* , apoi a uitat brusc limba latină și a dat- o pe nemțește: *Es freut mich sehr, sie haben viel geleistet, Iancu hat sehr viel geleistet !* adică, *Mă bucur mult, Dumneavoastră, ați prestat mult, Iancu a prestat mult!* Adică, ai prestat Iancule, ai prestat, nu ai luptat pe viață și pe moarte, nu ți-ai pus de atâtea ori viața în primejdie! Iată recunoștința împăratului de la Viena ! De ce nu ai fost tratat și tu ca și croatul Iosif Jelacici?⁶

Avram Iancu: Întreabă-l pe împărat și pe consilierii lui.

Ioan Dragoș: Iancule, țarul Rusiei a decorat cu Ordinul Sfânta Ana clasa a II- ape tine, pe Axente Sever și pe popa Balint. Mareșalul Wohlgemuth, guvernatorul Transilvaniei a propus spre decorare 135 de persoane, dintre care 65 de români, 39 de sași, 10 maghiari, un armean și alții. Împăratul Franz Iosef te-a șters de pe listă. Axente Sever și popa Balint au fost propuși de guvernatorul Ardealului pentru decorația Crucea de fier clasa a III- a și *manu propria* a scris în rubrica celor propuși pentru decorare cu ordinul *Crucea de aur pentru merite cu coroană*. Ai avut știre despre această degradare a ta ?

Avram Iancu: Nu.

Ioan Dragoș: Cea mai râvnită decorație este *Ordinul Maria Terezia*, împreună cu titlul de *baron*, asta o știi și tu. Dar după câte te cunosc, tu, fiind un idealist până la cer, ai fi trântit la pământ și această mare distincție.

Avram Iancu: Da. Aș fi trântit-o.

Ioan Dragoș: De ce ?

Avram Iancu: Pentru că eu voiesc ca tot poporul român din Ardeal să fie decorat cu drepturile sale firești în cadrul Imperiului austriac pe care l-am apărat cu sângele nostru. Nu ne-am luptat noi prin munți, pentru jucării, ci pentru drepturile sfinte ale nației !

Ioan Dragoș: Cea mai mare decorație pe care ar fi meritat-o românii din Ardeal este decorația Libertății. Adică, nouă, românilor care suntem cei mai mulți să ne fie refuzată libertatea ? Tu știi că doamna Ecaterina Varga, născută într-o familie nobilă în 1802 în Hălmagiu spunea contelui Teleky că în Ardeal trăiesc numai 450.000 de maghiari , 350.000 de secui, 200. 000 de sași față de 1. 300. 000 de români ?

⁶Iosip Jelacici - (16.10.1801- 20.05.1859), fost ban al Croației și general al Imperiului austriac. A fost propus în postul de Ban al Croației la propunerea baronului Samuil Josika în data de 6 aprilie 1848. Alături de generalul Alfred Candidus Ferdinand yu Windischgratz a pus capăt revoluției de la 1848 din Viena. A fost decorat cu Ordinul Maria Teresa în grad de comandor. În Croația este erou național, iar piața centrală din Zagreb îi poartă numele. Este reprezentat pe bancnotele de 20 kune.

Avram Iancu: Știm amândoi că românii sunt mai mulți decât toate celelalte trei națiuni privilegiate din tripartitul lui Verböczy, ungurii, sașii și secuii. În ciuda acestei situații, tu, frate Dragoș, ai ținut mai mult cu ungurii decât cu românii mei din Apuseni. Uneori mă gândesc că noi doi, români avocați și patrioți, suntem precum cele două râuri care răsar din Apuseni: eu sunt Arieșul ce se duce spre Ardealul meu, iar tu ești Crișul Negru ce se duce spre Ungaria...

Ioan Dragoș: Interesantă comparație !

Avram Iancu: Frate Dragoș, tu ești un idealist, un visător. Desparți prea repede apele de uscat, în această revoluție. Știi că în legiunile românești au luptat și maghiari ? *Dama neagră*, văduva lui Iosif Nemethi, născută Borbala Torok a spionat pentru generalul polonez Iosif Bem împreună cu Roza Minorits. Ea a raportat că cele 15 legiuni ale românilor formează corpul de armată 35 de sub comanda austriacului Pfersemann și mai dă și informația potrivit căreia în legiunile românești servesc în jur de nouă mii de țărani maghiari, stârnind astfel mirarea lui Bem (apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, Cluj, 1930) Dar trebuie să știi că nu toți ungurii au fost pentru revoluția lui Kossuth. Mulți nobilii maghiari au fost contra-revoluției maghiare, precum baronul Ludovic Josika, prefectul județului Solnoc Dobâca, apoi fratele său mai mare baron Samuil Josika, omul care și-a dat demisia din postul de cancelar suprem și s-a mutat la Viena, apoi conții Paul Zichy, Alexandru Forgach, Iosif Ziraky, Leopold Palffy, Gheorghe Apponyi, Mauritiu Pallfy, baronii Paul Sennyey și Ladislau Majthenyi, Ladislau Szögyen, Gheorghe Majlath, Dionisie Kemeny, Sigismund Pereny, Dominic Teleki, eruditul profesor de la Aiud pe nume Carol Szasz, toți acești oameni au ținut și țin cu partidul Curții imperiale.

Ioan Dragoș(*cu nervozitate*)Toți ăștia sunt niște *peciovici*. Nu ai auzit de acest nume de batjocură dat maghiarilor filo-austrieci, precum Francisc Benkő, Ludovic Gyöngyösi, Gheorghe Szabo, Dimitrie Fogarasi și Mihail Szatmari.

Avram Iancu: Nu toți au ținut doar cu austriecii, ci și cu românii. Ștefan Berzenczey a fost prietenul meu ... Nu uita apoi, că un mare prieten al asupriților unguri, dar și români a fost contele *Nicolae Wesselenyi*. La o adunare din Satu Mare în anul 1843 a fost întemnițat pentru cuvântul său curajos în favoarea asupriților și datorită condițiilor grele din temniță, acest om minunat și-a pierdut vederea... Știi, tu, ce a spus Wesselenyi în dieta de la Cluj ?

(*caută o foaie de hârtie de pe o laviță și citește rar și grav*)

E sfântă cauza, pentru care ridic acum cuvântul, e o cauză a omenirii, cauza celor mai bine de un milion de iobagi, oameni, ca și noi, cari veacuri de-a rândul și până în zilele noastre au fost suprimați pe nedrept. Ei sunt aceia, cari prin munca lor istovitoare ne-au dat posibilitatea să trăim liniștiți și în îmbuibare... Ei au suportat și în locul nostru birurile grele, ba ce-i mai mult, ei au plătit cel mai greu bir de sânge, apărând cu brațele lor moșiile noastre... să le răsplătim acum aceste servicii, ridicându-i la noi... să nu mai existe de acum înainte țaran, iobag, misera plebs, ci să fim toți egali în fața legilor țării... Să fim cu toții cetățeni liberi în drepturi și în datorii... să le dăm și lor libertatea ce li se cuvine ca oameni, numindu-i frați !...Doresc ca de azi înainte să-i numim Români! ... Găsesc potrivită această numire, pentru că obiceiurile, trăsăturile feței și limba lor e o dovadă netăgăduită a originii lor romane!...

Ioan Dragoș: Ei, vezi, de asta am căutat și eu să-i împac pe românii noștri cu ungurii revoluționari...

Avram Iancu: Cu ungurii revoluționari și de bună credință, da. Dar nu cu oameni de teapa lui Hatvani. Generalul polonez Iosif Bem a spus de nenumărate ori că este îngrozitor ce a făcut acest Emeric Hatvani. A spus că Hatvani este o *calfă de bărbier, avansat la gradul de maior* ! Ai auzit ? Iar eu personal cred că Hatvani a fost un bandit mai mare decât Rozsa Sandor, vestitul tâlhar al pusteii maghiare De ce l-ai crezut tu pe ticălosul ăsta ?

Ioan Dragoș: De ce ? Am avut motive. Acest substitut al comandantului Diviziei a IX- a din armata maghiară în data de 26 aprilie 1849 și-a scris ție, Iancule și lui Buteanu o scrisoare în care arăta negru pe alb:

*Integritatea Dvs. corporală o garantez cu onoarea mea de ofițer!*² **Avram Iancu:** Îmi aduc aminte de tot ce a fost între noi de parcă ar fi fost ieri. În 19 aprilie 1849 de la Brad ai expediat mai multe scrisori moșilor din tabăra de la Mihăileni, mie și lui Buteanu, invitându-ne la o convorbire pentru pace. Așa e ?

Ioan Dragoș: Da. Am spus moșilor tăi că *sunt aici moștean ca și maghiarul, dar numele lui pătrunde astăzi sfera înșeninătoare, el meargă înainte și-mi face cale, eu cu dânsul voi păși și când va veni vremea, eu voi păși înainte și el după mine.*

Avram Iancu: Pe vremea aceea, negocierile de pace între români și maghiari păreau favorizate de victoriile revoluționarilor maghiari în vestul Ungariei, dar și în Ardeal, apoi Buda ocupată de austrieci era asediată de către unguri, Kossuth spera cu temei în ajutorul Franței, iar tratativele între austrieci și ruși erau în mare impas. Kossuth era îndemnat să ne ceară imperios depunerea armelor și supunere necondiționată. Când marea cetate a Clujului a căzut, generalul austriac Wardener a fost lovit la retragere de un atac de apoplexie...

Dar buturuga mică a moșilor a răsturnat căruța mare a revoluției maghiare. Îți aduci aminte, cum la Mihăileni, Ioan Buteanu te-a înfruntat deschis și a cerut recunoașterea naționalității române, iar Axente, mult mai dur, a cerut să nu discutăm defel cu ungurii ...

Pe temeiul acestei scrisori și al împuternicirii lui Kossuth am încercat eu să-i împac pe moși cu honvezii.

Ioan Dragoș: Este adevărat, dar îți mai amintești cum ceilalți prefecți și tribuni au solicitat să continue negocierile pentru pace?

Avram Iancu: Așa este.

Ioan Dragoș: Chiar și tu ai fost de acord să găsim o cale spre împăcare.

Avram Iancu: Așa este.

Ioan Dragoș: În 4 mai 1849 la Abrud în casa viceprefectului Ioan Boeriu a avut loc o întrunire unde am citit scrisoarea lui Kossuth din 26 aprilie .

Avram Iancu: Scrisoarea aceea nu a mulțumit decât o parte din tribunii și oamenii mei. Iar bătrânul Micaș, tatăl prefectului a fost de părere că prefecții nu sunt autorizați să încheie înțelegeri de pace, fără știrea Comitetului Național Român de la Sibiu și fără știrea Curții de la Viena. Iar eu am fost de acord cu bătrânul Micaș. Iar tu ai insistat mereu în depunerea armelor de către noi, dar eu nu am fost de acord, fiindcă românii au motive de a nu se încrede în bunăvoința lui Kossuth Lajos.

Ioan Dragoș: Așa este. De aceea, am solicitat să vorbesc personal în fața oamenilor de rând, să vorbesc direct cu poporul de jos, să țin o cuvântare în ziua de 10 mai 1849 chiar la Câmpeni. Prefectul Moldovan a dat un ospăț în casa lui Șuluț Simionuț și în care a închinat în cinstea mea, m-a numit *făuritor al păcii*. A fost un moment deosebit de fericit al vieții mele.

Avram Iancu: Da, frate, dar ți-ai pierdut capul și în cuvântul tău de mulțumire ai toastat în cinstea lui Kossuth Lajos, uitându-te unde te afli... De aceea toastul tău nu mi-a picat bine. Nici mie, nici altora de acolo.

Ioan Dragoș: Dece să nu toastez în cinstea conducătorului unei mari revoluții ? Doar de la el am primit mandat să închei pacea între români și unguri! Am spus tuturor oamenilor tăi *mot-à-mot* la Mihăileni: *Despre armistițiul sunt asigurat prin cuvântul Lui Kossuth. Fiți liniștiți că în toată Ungaria nu s-a afla un suflet de om care să îndrăgească a compromite pe Kossuth.*

Avram Iancu: Îmi aduc aminte cum ai continuat cu o glumă.

Ioan Dragoș: Da, v-am spus că dacă n-aș fi sigur despre încetarea glasului armelor pe timpul cât voi petrece la voi, nu aș intra în munți, atât de liniștit și nu m-aș da , așa zicând, pe mâna voastră. Iar la Câmpeni, am suit pe o masă și am vorbit cu curaj adunării de moși.

Avram Iancu: Da, ești un bun orator, nimic de zis ! Kossuth a știut ce Demostene ori Cicero să trimită în munți ! Ai început cu modestie, apoi prin metoda *captatio benevolentiae* (captarea bunăvoinței, n.r.) ai tot urcat în stima poporului de jos, le-ai spus că ești un bun român, că ești sincer, că ești de aceeași lege cu moșii, că iubești pacea și înțelegerea între oameni, că nu mai are rost să ne

² Scrisoarea lui Hatvani scrisă și trimisă din Brad lui Iancu și Buteanu la 26 aprilie 1849 a fost publicată de Ioan Lupăș și este reproducută în întregime în cartea sa Avram Iancu, 1924, Cluj, p.47.

Însângerăm între noi, că a bătut marele și așteptatul ceas al rațiunii ... Ai mai zis că nu numai Puchner, comandantul suprem al trupelor austriece din Ardeal a fost alungat peste graniță, ci că a fost alungat și prințul austriac Windischgratz din Ungaria... Ai strigat tare că glorioasele trupe maghiare înving pretutindeni, astfel că speranța românilor în victoria imperialilor de la Viena este iluzorie și fără de nici un rost și ai mai zis moșilor mei: *Depuneți armele și împăcați-vă cu maghiarii !* Victoria ta părea definitivă, când ai comis o mare eroare.

Ioan Dragoș: Ce eroare ?

Avram Iancu: Cum de ai uitat ? Ai început să-l elogiezi pe Kossuth și să acoperi de injurii clasa domnitoare de la Viena. Noroc că prefectul Ioan Boeriu a urcat și el pe masă și a început să vorbească poporului adunat acolo la Câmpeni , pentru a șterge impresia proastă pe care ai lăsat-o moșilor. Nu ai știut a te opri la timp, frate Dragoș! Iar eu am spus tuturor moșilor de acolo să cumpănească bine. Și apoi au început să curgă spre tine, solul lui Kossuth, întrebările și îndoielile oamenilor de acolo. Îți mai aduci aminte ?

Ioan Dragoș: Un centurion, nu-i mai știu numele...

Avram Iancu: Samuil Morariu...

Ioan Dragoș:... Mi-a pus mai multe întrebări iscusite și într-un fel atât de isteț, că poporul a început să-l aplaude...

Avram Iancu: Iar tu ți-ai pierdut capul și ai început din nou să vorbești. Ai promis bani și bucate poporului de rând numai să fie de acord să depună armele... Ar fi trebuit atunci să arunci poporului cele câteva sute de galbeni pe care ți i-a încredințat politicianii lui Kossuth... Atunci nu i-ar mai fi găsit asupra ta lăncierii mei când Hatvani, încălcând tratativele de pace, a atacat fără veste Abrudul... De-ar ști omul ce-ar păți, dinainte s-ar păzi...

Ioan Dragoș: Frate Iancule, nu pot decât să spun ca latinul: *oleum et operam perdidit*, mi-am pierdut uleiul și munca pe degeaba. La Câmpeni, nu am reușit să-i conving pe moșii tăi să depună armele, deși , tu, generos, ca întotdeauna, mi-ai dat ocaziunea să le vorbesc față în față.

Avram Iancu: Poporul nu greșeste ca și conducătorii săi. Eu te-am lăsat să le vorbești, să-ți dai singur seama de situație. Concluzia generală a fost aceea că nu facem negocieri de pace fără știrea comitetului național român de la Sibiu și fără acordul Curții de la Viena și fără a cere în mod expres ca soldații unguri să nu mai calce deloc în munții noștri.

Ioan Dragoș: Așa este. Ce naiv am fost pe vremea aceea ! Cum de am crezut oare că voi dezarma legiunile tale de moși ? Doar două sate, Bucium și Abrud sat, îndemnate de preoții lor, au declarat că vor depune armele. Era mult prea puțin. Kossuth și-ar fi bătut joc de mine. Totuși, în prima duminică din mai 1849, precum niște flori proaspete care ar anunța o primăvară a păcii, pe casele unor abrudeni fluturau steaguri și un consiliu orășenesc a depus jurământ de credință față de guvernul lui Kossuth Lajos. Atunci, plin de încredere și speranță, am ținut o cuvântare înflăcărată la biserica unitară din Abrud.

Avram Iancu: Iar eu, sosind târziu din Câmpeni în Abrud, am văzut cu uimire cum flutură steagurile ungurești pe unele case. Dar vreau să-ți spun ceva deosebit acum.

Ioan Dragoș: Spune, frate Iancule!

Avram Iancu: Nu tiradele tale patriotice, nu iscusința ta oratorică, nu promisiunile tale în bani ori bucate au suit steagurile tricolore maghiare pe unele case din Abrud, ci cu totul altceva.

Ioan Dragoș: Ce anume, frate Iancule ?

Avram Iancu: Știrile secrete aduse de mesageri că de Abrud se apropie deja armata lui Hatvani. În toiul discuțiilor înfierbântate de la negocierile de pace, au sosit, nu una sau două, ci o mulțime de știri și de informații concrete despre atacul iminent asupra Abrudului pregătit din vreme de către trupele lui Hatvani. Îți mai aduci aminte acum ce te-am întrebat atunci?

Ioan Dragoș: Da. M-ai întrebat cum se poate să fim atacați, câtă vreme armistițiul nu este denunțat. Iar eu ți-am răspuns că nu știu. Și am fost sincer cu tine. Niciodată nu mi-aș fi imaginat că în timp ce eu, delegat din partea lui Kossuth pentru încheierea păcii, sunt în tratative cu românii, să înceapă atacul lui Hatvani asupra Abrudului cu o trupă de 15. 000 de honvezi . Nu am crezut nici pe curierii care soseau, unul după altul, cu veștile lor proaste. Hatvani se apropia ca un nor ucigaș de oraș. Am scris pe loc lui Hatvani și nu numai atât. Am plecat imediat cu primarul Boeriu să-l înfrunt pe

Hatvani, să-i spun că sunt în tratative de pace cu moșii și să-l fac să înceteze atacul neașteptat împotriva Abrudului. Dar...

Avram Iancu: Nu ai reușit.

Ioan Dragoș: Așa este. Nu am reușit. Am avut cu Hatvani un schimb violent de cuvinte, dar el, disprețuindu-mă, a continuat mișelește marșul spre Abrud. Spre seara a intrat în oraș fiind încartiruit de preotul Iosif Kovacs. În acea noapte maiorul Hatvani a confiscat armele de la români, iar cei care au ascuns arme au fost arestați... Eu, deputatul și emisarul lui Kossuth, eu care credeam că Hatvani va aștepta în liniște rezultatul negocierilor de pace între moșii din munții și honvezii porniți împotriva lor...

Avram Iancu: Frate Dragoș, ești un naiv, un visător! Nu ai știut sau nu ai vrut să știi, nu ai vrut să crezi că iubitul tău conducător Kossuth a dat instrucțiuni secrete lui Hatvani să nu oprească pregătirile militare pe toată durata negocierilor pentru pace. Noi discutăm condițiunile păcii, iar Hatvani ascutea tăișul săbiei și împingea tunurile spre orașul unde noi credeam că vom ajunge cumva la o înțelegere, la o oprire temporară a ostilităților, la un armistițiu îndelungat, poate chiar la un tratat de colaborare! Mi-a căzut pe mână o scrisoare. Ai vrea să o citești?

Ioan Dragoș: Ce scrisoare?

Avram Iancu: Scrisoarea lui Hatvani adresată scumpului tău Kossuth. *(îi înmânează o foaie de hârtie)*

Ioan Dragoș: Este chiar scrisul lui Hatvani. Ce a comunicat lui Kossuth? *(citește cu mare interes)*. 7 mai 1849. *În scrisoarea mea de ieri am expus motivele cari m-au determinat să atac Abrudul, fără să mai aștept sfârșitul tratatelor deputatului Dragoș în conformitate cu instrucția ce am obținut, pregătit la bine sau la rău. (se bâlbâie, citește iar, nevenindu-i să creadă)... fără să mai aștept sfârșitul tratatelor deputatului Dragoș, în conformitate cu instrucția ce am obținut...*

- Va urma -